

Figuriner av Alexander Tallén, Jaime Hayón och Friedrich Karl Ens.

En värld i porslin

I början av 1700-talet var figurinen en exklusiv bordsdekoration för de mest förmögna, för att under det funktionella 1900-talet förpassas till designhistoriens dammiga vind. I dag gör några av våra mest hyllade konstnärer och formgivare återigen figuriner. Hur gick figurinen från pinsam prydnad till glödhet inredningsdetalj? Och vad säger de små porslinsverken om vår samtid?

TEXT HEDVIG ANDERSSON

ATT AVBILDA MÄNNISKOR och situationer är en uråldrig tradition. Under antiken fångades vardagen i bronsskulpturer och man avbildade människor och djur i elfenben och ädelstenar. I början av 1700-talet kom det exklusiva, benvita, förföriskt blanka porslinet och gav konstformen helt nya förutsättningar.

– Porslin var det högteknologiska materialet från 1730-talet och framåt. Det var magiskt. Tidigare hade man skapat bordsdekorationer i socker, men porslinet var naturligtvis mycket mer hållbart. Figurinerna var dyrbara och hade väldigt hög status, säger Helena Käberg, intendent på Nationalmuseum.

De nya porslinsfabrikerna i Europa tävlade om att gestalta livet i miniatyr. Vardagen och alla samhällsklasser skildrades, från hovmän till herdar, barn och djur, kärlekspår och scener från litterära verk eller teatern. Men figurinen utgjorde inte bara en vacker och exklusiv dekoration. Den hade också en viktig roll i samhällsdebatten.

– Kyrkan och staten hade stor makt och livet var kringskuret av rigida sociala regler. Figurinerna före-

kom bara i extremt rika miljöer och vissa personer i de här kretsarna strävade efter större frihet. Många motiv vittnar om hur människorna i de skikten försökte frigöra sig.

Helena Käberg tar de populära motiven av herdar och herdinnor som exempel.

– När vi ser dem i dag uppfattar vi dem som fridfulla, lättsamma och lediga. Men det finns en samhällskritik i dem som var tydlig för 1700-talsmänniskan. De pussas och kramas, de dansar och gör saker som inte passade sig vid ett hårt hållet hov. De står för en strävan efter frihet, fortsätter hon.

Under 1800-talet var porslinsindustrin en av de mest expansiva industrierna och materialet förlorade successivt sin exklusivitet. Industrialiseringen, med rationella tillverkningsmetoder och en förenkling av form och dekor, gjorde den tidigare exklusiva figurinen tillgänglig för fler. Mot slutet av århundradet tillverkades figuriner i stora serier, man gjorde kopior på kända verk, de stora konstnärerna slutade intressera sig för konstformen och kvaliteten på föremålen sjönk. →

Per B Sundbergs älgklockradio, fisk från Lladró och ett par spelande herdar från 1750-talet, Nationalmuseum.

FOTO: ERIK CORNELIUS / NATIONALMUSEUM 2009

– Massproduktionen gjorde att figurinen förlorade sin konstnärliga udd. Formen blev enklare och de skulpturala kvaliteterna gick delvis förlorade. I och med det sjönk intresset för att samla på figurer. Samtidigt hittade figurinen nya målgrupper som uppskattade den. Som med allt som går att tillverka billigt så fick fler möjlighet att införskaffa och figurinen spred sig i samhället, säger Helena Kåberg.

EN SOM TAGIT FASTA PÅ traditionen att med figurinen skärskåda, utforska och reflektera över samtiden är konstnären Alexander Tallén. Han tog examen från masterprogrammet i keramik och glas på Konstfack 2015. Förra året tilldelades han utmärkelsen Unga Konsthantverkare. Bland hans verk finns *Together at last*, som visar tre unga män som sitter tillsammans på en bänk, var och en djupt försjunken i sin egen mobiltelefon. I ett annat verk sitter en man på en väldigt sotig tunna, vars innehåll är på väg ut på marken, och riktar samtidigt ansiktet mot himlen i en njutningsfull pose, även han med mobiltelefonen i ett fast grepp.

– Jag har ingen ambition att peka på brister i samtiden, motiven handlar nog mer om att jag behandlar vardagen. Jag utgår ofta från mig själv, så det är både samtids- och självreflekterande. En sorts behandling av samtiden mer än en kritik, säger Alexander Tallén om sina verk.

Intresset för figurinen väcktes tredje året på Konstfack, när han skulle göra sitt kandidatarbete.

– Jag har alltid haft ett intresse för det figurativa, så jag började titta på gamla figurer och spara ner bilder. Jag insåg att figurinen var så mycket mer än det

jag trodde att den var. Där fanns det politiska, det samhällskritiska. Jag fascinerades av att det fanns så många detaljer att upptäcka efter hand.

Även om Alexander Tallén tillhör en relativt liten grupp samtida konstnärer som börjat intressera sig för figurinen är han inte ensam. Intresset för figurinen har vuxit, och därmed konstformens status. Den spanska formgivaren Jaime Hayón har de senaste åren fångat vår uppmärksamhet med verk som *The Guest*, *The Lover* och *The Family Portrait* – klassiska motiv med futuristiska inslag. Den svenska keramikern Per B Sundberg köper gamla figurer på loppis och använder dem som utgångspunkt för nya verk. Från att ha haft låg status som konstform under nästan hela 1900-talet har figurinen sakta men säkert börjat röra sig mot dörren till finrummet. Helena Kåberg tror att det delvis är en reaktion på de moderna formideal som dominerat designkritiken de senaste 100 åren.

– Jag skulle säga att intresset för figurer började ta fart igen för ungefär 20 år sedan. Att de sjönk i status under 1900-talet handlar delvis om att formrörelsen velat skapa något som reflekterar samtidens förutsättningar och behov och som inte bygger på historiska förebilder. Delvis handlar det nog också om figurinens brist på funktion. 1900-talet har ju handlat mycket om material, funktion och ändamål. Men figurinen berättar historier, och det är ju en funktion i allra högsta grad.

Att den kommer tillbaka nu tror hon kan ha flera skäl.

– Det kan vara en motreaktion mot det väldigt avskalade. Jag tror också att man saknat möjligheten att berätta en historia. Den möjligheten har man återupptäckt i keramik och porslin. →

*”Många motiv vittnar
om hur människor
försökte frigöra sig”*

Till vänster stor vit figurin av Jaime Hayón, som även gjort serien *The Guest* nedan. Kvinna med solfjäder i grön glasur av Arthur Percy. Papegoja från Tyskland (1900-tal) och *The Rocking Chicken Ride* till höger, av Jaime Hayón. Alexander Talléns *The Good Samaritan* nedan till höger, tillsammans med häst och föl från Tyskland (1900-tal).

FOTO: ERIK CORNELIUS / NATIONALMUSEUM 2009

Figurinens fyra arhundraden

1700-TAL: Figurinen är en exklusiv inredningsdetalj och används som bordsdekoration av de mest förmögna. Trots sitt lättsamma uttryck bär många motiv på en samhällskritik.

1800-TAL: Industrialiseringen möjliggör massproduktion, form och dekor förenklas och figurinen blir tillgänglig för fler. Figurinen som konstform sjunker i status.

1900-TAL: Funktion är i fokus och modernismen vill frigöra sig från tidigare ideal och uttryck. Figurinen anses ointressant och utan funktion.

2000-TAL: Samtida konstnärer och formgivare som Alexander Tallén, Jaime Hayón, Per B Sundberg och Barnaby Barford börjar intressera sig för figurinen och dess möjligheter till historieberättande och samhällskritik.

– Jag har ingen ambition att peka på brister i samtiden, motiven handlar nog mer om att jag behandlar vardagen. Jag utgår ofta från mig själv, så det är både samtids- och självreflekterande. En sorts behandling av samtiden mer än en kritik, säger Alexander Tallén om sina figuriner.

”Som med allt som går att tillverka billigt så fick fler möjlighet att införskaffa och figurinen spred sig i samhället”

Me and My Monkey
av Alexander Tallén.

18.000 KRONOR

kostar Jaime Hayóns *The Family Portrait*.

Conversation Vase av Jaime Hayón samt *Diana* av Arthur Percy. Nedan figurinen *Together at Last* av Alexander Tallén.

Hon menar att Alexander Tallén tillsammans med konstnärer som Per B Sundberg och brittiska Barnaby Barford har plockat upp 1700-talets tradition att genom figurinen berätta historier. Alexander Tallén hämtar sin inspiration från samtiden och vardagen, men lägger gärna ett lager av historisk tillbakablick på.

– Jag inspireras ofta av något jag ser i affären eller när jag hämtar mina barn på förskolan. Sedan försöker jag hämta någon referens från konsthistorien, en pose till exempel, och lägger lager på lager för att utforska den krock som blir mellan det samtida och det historiska.

Ett av hans senaste verk visar en person på väg från mataffären, fullastad med varor och med ett storpack toalettpapper under armen. Det finns något harmlöst i figurinens skala och uttryck som passar det han vill förmedla, menar han.

– Man kan nästan lura in betraktaren i en berättelse. Vid en första anblick kan man tycka att figurinen inte har så mycket att säga, men vid en närmare betraktelse så ser man fler detaljer och uttryck. Alla har dessutom en relation till figurinen. På vernissage är det alltid någon som vill berätta om en figurin från sin barndom och mina verk växer i relation till deras minnen.

OCH ÄVEN OM DE FIGURINER vi minns från barndomen förmodligen kommer att behålla sin intagna plats på museer och loppisar håller en helt ny generation porslinsverk, fulladdade med vår tids budskap, kamper, sorger, glädjeämne och samtidskritik på att flytta in i våra hem och hjärtan. ■

Alexander Tallén

Konstnären Alexander Tallén tog examen från Konstfack 2015. Sedan dess har hans samtidskommenterande figuriner ställts ut flitigt och finns i de permanenta samlingarna på bland annat Nationalmuseum i Stockholm, Röhsska Museet i Göteborg och Malmö Konstmuseum. 2019 mottog han utmärkelsen Unga Konsthantverkare. I juli 2020 var han dessutom aktuell med en solutställning på Höganäs Museum.